



Стопански
факултет

Социално- икономическа анализи

Книга 2/2020 (18)

Олга Манчева-Али*

ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ НАГЛАСИ СРЕД СТУДЕНТИТЕ

(Емпирично изследване сред студенти, обучаващи се в специалност „Туризм“ при Стопанския факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България)

Olga Mancheva-Ali

ENTREPRENEURIAL MINDSET AMONG STUDENTS

(Empirical Research Among Tourism Students at the Faculty of Economics, “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria)

Abstract: This article presents the topic of entrepreneurial attitudes among students majoring in “Tourism” at the Faculty of Economics at the University of Veliko Tarnovo. To establish attitudes, an empirical study was conducted, the data of which were partially compared with published research on the topic by other authors and organizations. The study is clustered and does not claim to cover the overall picture of entrepreneurship in tourism, as well as all aspects of the entrepreneurial process. As a result, it can be said that young people have a positive attitude towards entrepreneurship in tourism, but have great concerns about the possibility of failure and the uncertain business climate in the country.

Keywords: entrepreneurship; attitudes; tourism; students.

Въведение

Предприемачеството е от онези дейности, които ангажират вниманието на науката и практиката от древни времена. Желанието, стремежът и потребността на човека да създава и развива са основни движещи сили и в икономиката. А освен тях, начинът на мислене и нагласата определят предприемаческия потенциал на личността, създавайки предпоставки за иновативни и конкурентоспособни идеи. Много бизнес инициативи се наричат предприемачески, а безспорен остава интересът към този стопански феномен. Тази тенденция ще се запази и в близко бъдеще.

Темата за предприемачеството е важна както за отделния индивид, така и за икономиката, в която той развива дейността си¹. Туристическият бизнес има своето място в българската икономика, като данните показват, че той формира близо 12% от БВП и 11% от заетостта в страната, което е и предпоставка за по-сериозно внимание от заинтересованите лица и институции в посока постигане на по-добра динамика в развитието на предприемаческата дейност в сектора.

Проучването сред студентите има за цел установяване на предприемаческите нагласи и последващото подпомагане на бъдещите кадри в туризма. Формирането на качества и мислене

* **Олга Манчева-Али** – главен асистент, доктор, Стопански факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: o.mancheva@ts.uni-vt.bg

¹ **Hristova, V.** Entrepreneurial Environment Developments at South Eastern EU Member state. *Proceedings of 2nd Southeast Europe: History, Culture, Politics, and Economy Conference*, Bologna: Filodiritto, 2019, p. 84.

в посока реализиране на собствени бизнес идеи и осигуряване на *обучение, консултантска и експертна подкрепа, за по-успешна реализация на бъдещи предприемачески инициативи*² е важна задача, стояща пред обучителни организации, държавни и международни институции за подкрепа на предприемачеството.

Целта на настоящата статия е да установи нагласите на студентите в специалност „Туризъм“ при Стопанския факултет на Великотърновския университет към предприемаческата дейност.

За постигане на тези цел е изготвена анкета, предназначена за студентите, и е направен последващ анализ на емпиричните данни, получени от нея.

Поради кълстерния характер на изследването, то няма претенции за представителност и не обхваща цялостната картина на предприемачеството в туризма, както и всички аспекти на предприемаческия процес.

Като ограничително условие авторът поставя факта, че провеждането на анкетата е преди появата на пандемията от COVID-19. Това, от своя страна, провокира ново изследване и сравняване с данните, които биха се получили по време и след отпадане на ограничителните мерки, свързани с пътувания, тоталния срив на туристическата индустрия в света вследствие затварянето на хотели и отмяната на полети, както и допълнителните санитарни изисквания в местата за настаняване, което влошава комфорта и удоволствието при преживяванията на туристите, и не на последно място повишилата се безработица и намаленото заплащане, които могат да окажат отрицателно въздействие върху предприемаческите мотиви на бъдещите млади специалисти³.

Изложение

Предприемаческият процес е сложен и многообразен и носи своята специфика в различните сектори на икономиката и социалния живот.

По отношение развитието на предприемачеството като икономическа инициатива в икономическата литература са налице различни авторови виждания⁴. Изтъкнатият учен Питър Дракър определя предприемачеството като „...*по скоро социално-психологическо, отколкото икономическо явление*“⁵. В основата на предприемаческия процес стои предприемачът със своите личностни характеристики и творчески потенциал, а по този начин се постигат иновации, което е част от предприемаческия инструментариум⁶.

Както казва Жан-Батист Сей: „*Предприемачът е особен индивид, откриващ алтернативи за бизнес, притежаващ свои присъщи характеристики, различни от тези на обикновения икономист*“⁷. Според него на преден план излиза активната роля на предприемача в процесите по производство и реализация на пазара на дадена продукция.

1. Кратък поглед върху предприемачеството по света и в България

Предприемачите са едни от най-известните хора в САЩ и позовавайки се на доклада „Анатомията на предприемача“, изготвен след проучване на 549 собственици на фирми от *Kauffman foundation*⁸, става ясно, че 24,5% от анкетираните са силно заинтригувани от идеята за собствен

² Пантелеева, И., Л. Варамезов и кол. Предприемачески нагласи на студентите за стартиране на собствен бизнес и/или за реализиране на предприемаческа идея. *Управление на знанието, информацията и икономическия растеж. Алманах за научни изследвания*. Том 24, част II, 2017, с. 32.

³ Naumov, N, D. Varadzhakova, A. Naydenov. Sanitation and hygiene as factors for choosing a place to stay: perceptions of the Bulgarian tourists. *Anatolia* (2020), pp. 1–4.

⁴ Божинова, М., Л. Тодорова и кол. Състояние, проблеми и перспективи пред предприемачеството в сферата на туризма в България. *Икономически растеж в променяща се икономика – реалност, прогнози, стратегии за развитие. Алманах научни изследвания*. Том 25, част II, 2018, с. 109.

⁵ Тодоров, К. Предприемачество и мениджмънт. София, 2004, с. 11–12.

⁶ Дракър, П. Иновации и предприемачество. София: Класика и стил, 2002.

⁷ Тодоров, К. Предприемачество и мениджмънт. София, 2004, с. 11–12.

⁸ Основната цел на фондацията е да насърчи изграждането на общество от икономически независими личности, които са загрижени да допринесат за благополучието на техните общности. В услуга на тази

бизнес, още по време на обучението си в университета. Основателят на *Kauffman foundation* – Юинг Кауфман, разглежда *предприемачество като един от най-ефективните начини за разгръщане на индивидуалните качества и стимулиране на икономиката*⁹.

В стратегията „Европа 2020“ Европейската комисия (ЕК) определя предприемачеството и самостоятелната заетост като ключов фактор за постигането на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Основен приоритет на комисията е „Европа да започне отново да бележи растеж и броят на работните места да се увеличи, без да се генерира нов дълг“. Тази подкрепа се изразява в¹⁰:

- ◆ създаване на работни места;
- ◆ развиване на умения;
- ◆ предоставяне на възможност на безработни и хора в неравностойно положение да участват пълноценно в обществения и икономическия живот.

За постигане на изброените цели ЕК определя *три направления*, по които да се работи:

- ◆ развитие на знанията за предприемачеството и самостоятелната заетост;
- ◆ изграждане на капацитет в страните и регионите от ЕС;
- ◆ финансово подпомагане на предприемачеството.

В България темата за предприемачеството е все по-дискутирана, а през 2017 г. е публикуван Национален доклад на GEM¹¹ за предприемачеството за периода 2016/17 г.¹². Като ключови от проучването могат да се определят следните данни:

- ◆ малко над половината (52,9%) от пълнолетното население в България гледа на предприемачеството като на добър кариерен избор;

- ◆ през 2016 г. 21,0% от пълнолетното население на България забелязват добри възможности за започване на бизнес в района, в който живеят;

- ◆ около 40% от населението смятат, че имат предприемачески умения;

- ◆ малко над 25% имат страх от провал, което е под средния процент в сравнение с по-развитите икономики (33,0%);

- ◆ най-предприемачески активната възрастова група е тази на 25–44-годишните, като групата на 18–24-годишните демонстрира почти също толкова висок процент.

Предприемачеството в туризма има своето значение за развитието на бизнеса. В своя статия един от изследователите на предприемаческия процес прави обобщение, като посочва, *че като отрасъл в обслужващата сфера, предприемачите в туризма създават специфична ценност с нематериален характер – конкретен туристически продукт, с чиято помощ удовлетворяват комплекс от потребности на своите клиенти*¹³.

Във връзка със стимулиране процеса на предприемачество през 2015 г. е създаден наръчник по проект „Насърчаване на предприемачеството в сектор „Туризм“ и свързаните с него сектори чрез иновативен трансфер на знания и умения в областта на предприемачеството, въвеждането на иновации и прилагането на информационни и комуникационни технологии“, реализиран от туристическо сдружение „Каварна“, в който е разработена концепция за стартиране на

визия на създателя на фондацията тя се фокусира в две ключови области – подпомагане на предприемачите и подобряване на образованието на децата и младите хора. Мисията се изпълнява в четири основни направления – Предприемачество, Иновации, Образование, Изследвания и политика. <http://newbusiness.bg/articles/view/504/lyubopitni-fakti-za-predpriemachite-v-amerika>

⁹ <https://www.kauffman.org/emk/>

¹⁰ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=952&langId=bg>

¹¹ Глобален предприемачески мониторинг (GEM) България е независима организация с нестопанска цел, част от Глобалния предприемачески консорциум. С данни за над 100 икономики GEM е най-големият групов изследователски проект в света.

¹² Андонова, В., М. Кръстева. Национален доклад на GEM за предприемачеството в България 2016/17, 2017 г. <https://gemorg.bg/dokladi/natsionalen-doklad/>

¹³ Кичуков, Е. Специфични особености на предприемачеството в туризма. *Управление и устойчиво развитие* 5/2013 (42), с. 103.

собствен бизнес в сферата на туризма. Цел на концепцията е да се анализират възможностите, да се дефинират целите, да се оценят наличните ресурси и да се намери най-правилният подход за започването и развитието на бизнеса¹⁴.

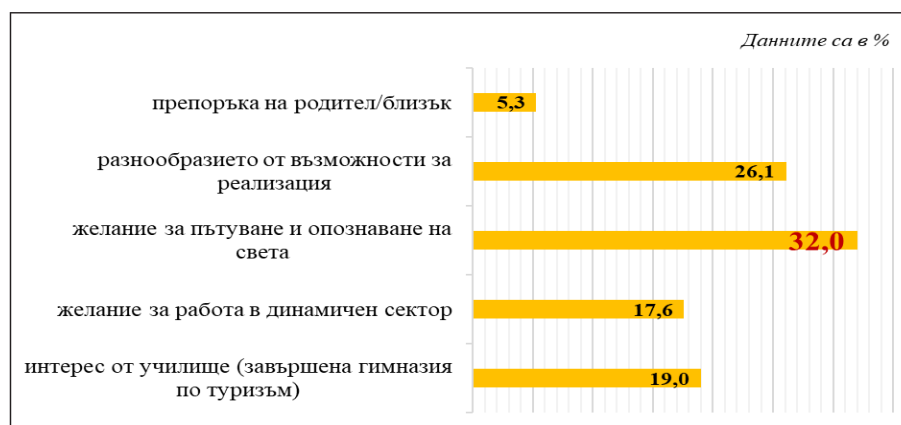
Европейската комисия, с чиито решения се съобразява и същевременно изпълнява българската държава, има ясно дефинирани правила и стратегии за развитие на младежкото предприемачество, което е основа за постигане на добри резултати в бизнеса. Туризмът предлага благоприятна среда за развитие на предприемачеството от гл. т. на многообразието от възможности за реализация на младите хора.

2. Методология и резултати от изследването

За проучване нагласите на студентите в направление „Туризм“ при Стопанския факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ е изготвена анкета с помощта на онлайн инструмента *Google forms*. Анкетата е проведена в периода октомври–декември 2019 г. Попълнена е от 75 студенти, от общо 185, обучаващи се в ОКС „Бакалавър“ през учебната 2019/2020 г., което съставлява 40,54% от общия им брой. Участниците са във възрастовата група от 18 до 29 г., като 62% са жени, а 38% – мъже.

Структура на анкетата – общ брой въпроси 12, като шест от тях са свързани с изследване нагласите за предприемачество, които ще бъдат анализирани в настоящата статия.

В контекста на темата студентите отговарят на въпрос, свързан с установяване на фактора, който е повлиял за избора им на професия от направление „Туризм“ (фиг. 1.).



Фиг. 1. Какво повлия на избора Ви да изучавате професия от направление „Туризм“?

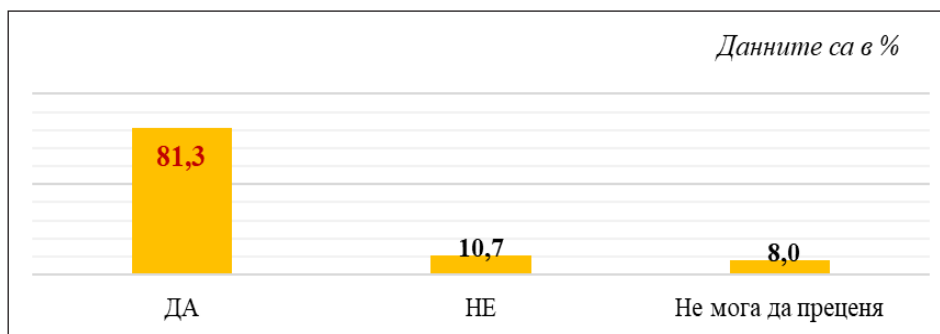
От данните на фигура 1. е видно, че желанието за пътуване и опознаване на света доминира като фактор за избор на специалност. На второ място се нарежда *разнообразието от възможности за реализация*. Като цяло прави впечатление, че изборът на младите хора е доста независим от препоръките на близки и приятели и с този резултат те показват автономност на решението си за избор на специалност.

В анкетата е потърсен и отговор на въпрос, свързан с предприемачеството в семействата на студентите, и по-конкретно за такова в сферата на туризма. Оказва се, че само 6,7% от семействата на респондентите имат семеен туристически бизнес. Това, от своя страна, може да се обвърже с отговорите от предходния въпрос и да се съпостави влиянието на родителския кръг върху избора, който студентите правят за своята бъдеща реализация.

Следващият въпрос измерва желанието за предприемаческа дейност чрез започване на собствен бизнес (фиг. 2.).

Мнозинството от респондентите е с положителна нагласа – близо 82%, за сметка на тези, които не могат да преценят или нямат мотивация за предприемаческа дейност.

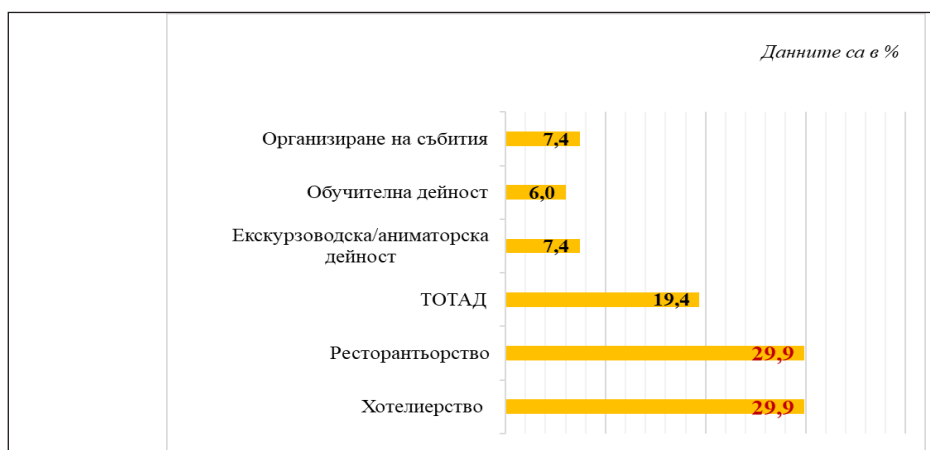
¹⁴ <https://kavarna.org/>



Фиг. 2. Бихте ли стартирали собствен бизнес в сферата на туризма?

Желанието за изява на студентите е голямо, което показва, че спрямо статистическите данни, изнесени от GEM и цитирани по-горе в текста, тези проценти надхвърлят общите, където 52,9% от пълнолетното население в България гледат на предприемачеството като на добър кариерен избор. Може да се определи, че сред участниците в настоящата анкета имаме присъствие на целевата група с най-висока предприемаческа активност, цитирана в същия доклад, а именно тази на 25–44-годишните, като в групата на 18–24-годишните се установява почти също толкова висок процент. Също така броят на потенциалните предприемачи в същия доклад на GEM е изключително малък – 7,1%, което в някаква степен потвърждава и негативните нагласи на анкетираните в настоящата статия (10,7%). По-задълбочен анализ в GEM сочи като причина несигурност в индивидуални способности, а също така недостатъци в бизнес средата, тъй като респондентите откриват малък брой печеливши бизнес възможности, което всъщност ги възпира да бъдат предприемачески активни¹⁵.

Сред участниците в проучването има много ясно дефиниране на сектор с най-големи предприемачески предпочитания, а данните могат да се проследят на фигура 3.



Фиг. 3. В кое направление на туризма бихте стартирали собствен бизнес?

Въпреки първоначалната нагласа, която определя желанието им да изберат професия от направление „Туризм“, а именно желанието за пътуване и опознаване на света, тук прави впечатление, че студентите много точно преценяват секторите от туристическия бизнес, които биха им донесли икономически ползи. Хотелиерството и ресторантьорството заемат челни позиции като направления с приоритет за предприемаческите намерения на студентите, като всяка от тях има близо 30% интерес. На трето място, с малко над 19 на сто, се нареждат туроператорската и туристическата агентска дейност (ТОТАД).

На студентите беше зададен и въпрос, с който да се търсят потенциалните причините за липсата на предприемачески интерес в сферата на туризма (фиг. 4.).

¹⁵ Андонова, В., М. Кръстева. Цит. съч. <https://gemorg.bg/dokladi/natsionalen-doklad/>

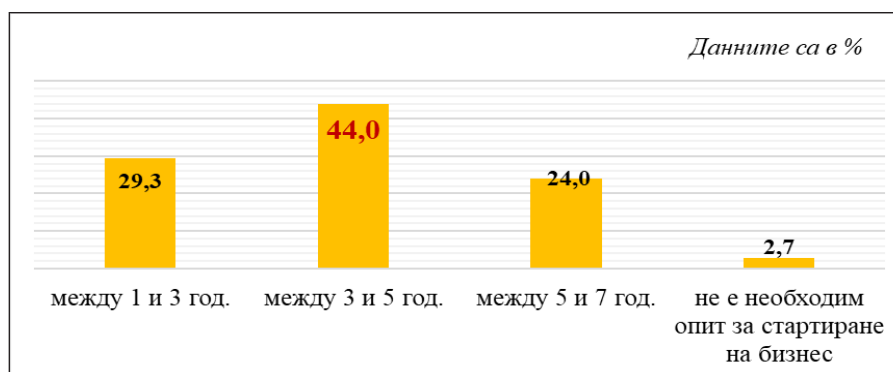


Фиг. 4. Какво би ви възпряло да започнете предприемаческа дейност в туризма?

Като най-доминираща причина за нежеланието за предприемаческа дейност в област „Туризм“ се оказва страхът от провал – сред 36% от респондентите. За сравнение, в доклада на GEM е обърнато специално внимание на този фактор и в него малко над 25% от анкетираните съобщават за страх от провал, а в по-развитите икономики този процент е 33,0.

На следващо място като негативен фактор е определена несигурната бизнес среда с 27,3%. В друго научно изследване сред предприемачи от област Велико Търново¹⁶ авторите установяват, че като основни причини за наличието на трудности пред хотелиерския и ресторантьорския бизнес се посочват многото конкуренти, липсата на персонал и затрудненият достъп до финансови средства от банковите институции. Тези отговори са дали 60% от анкетираните предприемачи, докато в изследваната целева група – студентите, силната конкуренция се нарежда на трето място с 16,7%.

Последният въпрос, представен в изследването, е в контекста на преценката за необходимост на опит преди стартиране на собствен бизнес в туризма. Данните могат да се проследят на фигура 5.



Фиг. 5. Какъв период от време е необходим за натрупване на опит преди стартиране на собствен бизнес в сферата на туризма?

Най-голям процент от анкетираните (44%) смятат, че за започване на собствен бизнес е необходим опит между 3 и 5 години, а близо 30% смятат, че опитът от 1 до 3 години е достатъчен. Според 2,7% от участниците в анкетата не е нужен опит, а, по-важна е идеята. За сравнение в доклада „Анатомията на предприемача“, цитиран по-горе в статията, става ясно, че изследваната

¹⁶ Божинова, М., Л. Тодорова и кол. Състояние, проблеми и перспективи пред предприемачеството в сферата на туризма в България. *Икономически растеж в променяща се икономика – реалност, прогнози, стратегии за развитие. Алманах научни изследвания*. Том 25, част II, 2018, с. 126.

в него група предприемачи, които са основали компаниите си скоро след завършване на висше образование, са били предимно със трудов стаж от 0 до 5 г.

3. Обобщения и изводи

Предприемачеството е многопластов процес, включващ различни аспекти на икономическата и социалната дейност. В тази връзка представеното изследването може да бъде добра основа за задълбочаване и анализ на темата сред изследваната целева група и възможност за изграждане на стратегия за подпомагането ѝ най-вече в процесите на планиране, насочване и обучение във Великотърновския университет като образователна институция.

На база резултатите от изследването може да се обобщи, че:

- ◆ малко над 81% от студентите биха стартирали предприемаческа дейност в туризма;
- ◆ само 6,7% от родителите на анкетираните имат семеен бизнес в сферата на туризма;
- ◆ предпочитаните направления за инвестиция в туризма са хотелиерството и ресторантьорството;
- ◆ основните причини за нежелание да се инвестира в туризма са страхът от провал и несигурната бизнес среда;
- ◆ студентите предпочитат да натрупат практически опит средно между 3 и 5 г., преди да започват собствен бизнес.

Като положителен резултат може да се отчете фактът, че много по-голям процент от младите хора имат нагласата за предприемаческа дейност в туризма. Причината за получения резултат може да се търси и във факта, че голяма част от тях попадат в групата на Z поколението, което отхвърля традиционните форми на заетост и търси нови и по-нестандартни начини за реализация, които да му позволяват гъвкавост и свобода за реализация. Тези млади хора са креативни и предприемчиви, търсят промяната и се стремят към нея.

Фактът, че анкетираните имат най-големи притеснения по повод страха от провал, може и да се тълкува като осъзнаване на потенциалните заплахи, които съпровождат процеса на предприемачество.

Според национални експерти, дали мнения в доклада на GEM, в България има редица съществени слабости в предприемачеството. Като най-критични области са определяни предприемаческото образование в основните и средните училища, липсата на целенасочена държавна подкрепа и липсата на инициативи, които да превърнат предприемачеството в държавен приоритет. Като положителна тенденция е отразено включването на часове по предприемачество в задължителните учебни програми на училищата.

Когато говорим за развиване на умения за иновации, които имат пряко отражение върху конкурентоспособността на икономиката, тогава става дума за ролята на научноизследователската и развойната дейност. Според същите експерти на GEM университетите имат частична роля при подпомагане на предприемачеството, но се изисква полагането на още усилия за постигане на високи резултати при трансфера на знания и умения.

Освен стандартните образователни степени и учебни програми, предлагани в българските училища и университети, има и такива, които са предимно представени от неправителствения сектор и предлагат курсове и проекти в сферата на предприемачеството.

Такива са програмите на *Джунийър Ачийвмънт България (JA Bulgaria)*, които предлагат иновативно и модерно образование от най-ранна възраст до университета. Портфолиото от образователните продукти и услуги включва програми в 3 тематични области: предприемачество, финансова грамотност и умения за работа¹⁷.

Друга подобна организация е *Бизнес академия за стартиращи предприемачи (BASE)*, която дава възможност на собственици с малък бизнес или начинаещи предприемачи да развият своите

¹⁷ <https://www.jabulgaria.org/>

идеи и да ги превърнат в успешни бизнес начинания, да открият нови работни места и да допринесат за развитието на местната икономика¹⁸.

Програмата *Rinker's Challenge* е за стартиращи традиционни и социални предприемачи на център „Ринкър“ към фондация ВCause. Мисията на центъра е да насърчава образованието, ученето през целия живот и да подпомага предприемачеството и развитието на бизнеса в България¹⁹.

Възможност за обучение по предприемачество предоставя и фондация „Форум на регионите“. Тя организира обучение за организиране на собствен бизнес, като осигурява участието на желаещите в проект „Предоставяне на обучение за стартиране на конкурентно предприемачество“, субсидирано от ЕС по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“²⁰.

Разбира се, има и други организации, извън посочените, които предлагат образователни програми и курсове за обучение, свързани с предприемачеството, а студентите като мотивирани млади хора, все още нямащи завършено висше образование, разчитат предимно на наученото в училище, вътрешната нагласа и академичната подготовка в развитие.

Заклучение

За един от най-успешните начини за справяне с предизвикателства пред съвременното общество се смята развитието на идеите чрез активна, критична и отговорна позиция. А за да се постигне това, е необходимо да се насърчават младите хора, да се подпомагат и вдъхновяват в духа на предприемачество от ранна възраст. Наред с това е необходимо да се развива инициативност, отговорност, креативност и упоритост, чрез които да се направи преходът от училище към университета по-плавен, а оттам – и реализацията в зряла възраст по-успешна. Осигуряването на предприемачески възможности за младите хора има потенциал да намали нивото на младежка емиграция и това да доведе до подобряване на икономическа среда, както и да допринесе за по-гъвкави форми на икономическа дейност.

Чрез прилагане на различни мерки за насърчаване на младите хора да изберат пътя на предприемачеството е необходимо те да получат подкрепа от своите близки, от обществото и от образователните институции. Не на последно място, разбира се, е осигуряването на подходящ бизнес климат за реализиране на предприемаческите идеи, което е в компетенциите на националната политика.

Очакванията са, че през следващите години процесът на предприемачество в България и света в областта на туризма ще бъде труден поради пандемията и естеството на икономическия сектор. В тази ситуация логично се очаква спад на ентузиазма и мотивацията за предприемаческа дейност в туризма. От друга страна, това е време, в което новите идеи, нестандартното мислене и отличната образователна подготовка ще са в основата за изграждане на нов вид предприемаческа култура, която няма да прави компромис с качеството на създадения туристически продукт в нова, по-различна реалност.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Андонова, В., М. Кръстева.** Национален доклад на GEM за предприемачеството в България 2016/17, 2017. // **Andonova, V., M. Krasteva.** Natsionalen doklad na GEM za predpriemachestvoto v Balgaria 2016/17, 2017.

2. **Божинова, М., Л. Тодорова и кол.** Състояние, проблеми и перспективи пред предприемачеството в сферата на туризма в България. *Икономически растеж в променяща се икономика – реалност, прогнози, стратегии за развитие, Алманах научни изследвания.* Том 25, Свищов: АИ „Ценов“, 2018. // **Bozhinova, M., L. Todorova i kol.** Sastoyanie, problemi i perspektivi pred predpriemachestvoto v sferata na turizma v Balgaria. *Ikonomicheski rastezh v promenyashta se ikonomika – realnost, prognozi, strategii za razvitie, Almanah nauchni izsledvania.* Tom 25, Svishtov: AI „Tsenov“, 2018.

¹⁸ <https://baseprogram.bg/>

¹⁹ <https://www.rinkercenter.org/bg/>

²⁰ <http://www.forumderregionen.com/>

3. **Дракър, П.** Иновации и предприемачество. София: Класика и стил, 2002. // **Drakar, P.** Inovatsii i predpriemachestvo. Sofia: Klasika i stil, 2002.

4. **Кичуков, Е.** Специфични особености на предприемачеството в туризма. *Управление и устойчиво развитие*, (42) 5/2013. // **Kichukov, E.** Spetsifichni osobenosti na predpriemachestvoto v turizma. *Upravlenie i ustoychivo razvitiie*, (42) 5/2013.

5. **Пантелеева, И., Л. Варамезов и кол.** Предприемачески нагласи на студентите за стартиране на собствен бизнес и/или за реализиране на предприемаческа идея. *Управление на знанието, информацията и икономическия растеж, Алманах за научни изследвания*. Том 24, част II, Свищов: АИ „Ценов“, 2017. // **Panteleeva, I., L. Varamezov i kol.** Predpriemacheski naglasi na studentite za startirane na sobstven biznes i/ili za realizirane na predpriemacheska ideya. *Upravlenie na znaniето, informatsiyata i ikonomicheskia rastezh, Almanah za nauchni izsledvania*. Tom 24, chast II, Svishtov: AI „Tsenov“, 2017.

6. **Тодоров, К.** Предприемачество и мениджмънт. София, 2004. // **Тодоров, К.** Предприемачество и мениджмънт. София, 2004.

7. **Hristova, V.** Entrepreneurial Environment Developments at South Eastern EU Member state. *Proceedings of 2nd Southeast Europe: History, Culture, Politics, and Economy Conference*. Bologna, Italy: Filodiritto, 2019, pp. 84–89.

8. **Naumov, N., D. Varadzhakova, A. Naydenov.** Sanitation and hygiene as factors for choosing a place to stay: perceptions of the Bulgarian tourists. *Anatolia*, 2020, pp. 1–4.